

230 ÉVES A KOLOZSVÁRI MAGYAR SZÍNHÁZ

A bálteremtől a nyári színekörig és a kőszínházig

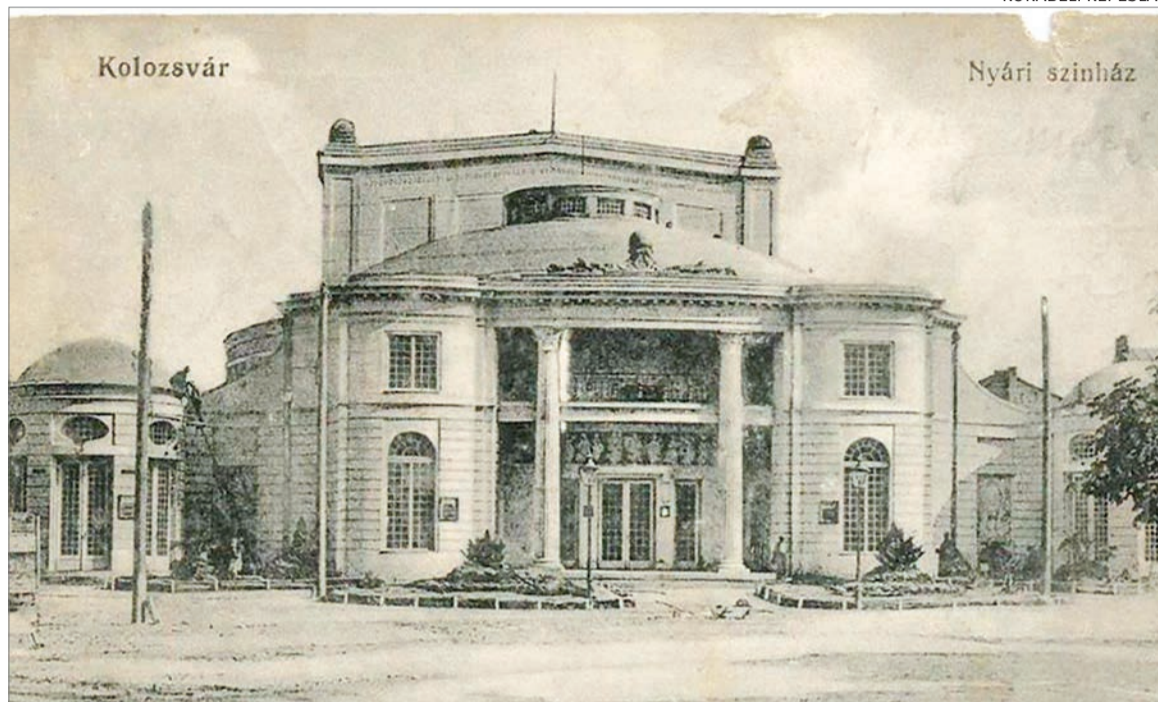
A Kolozsvári Állami Magyar Színház december 17-én ünnepelte fennállásának 230. évfordulóját. A Rhédey-ház báltermében történelmet írt Kótsi Patkó János színtársulata.

→NÁNÓ CSABA

1792. december 17-én A tükör ellenkezés vagy Köleséri című darab bemutatásával a Nemzeti Játsszó Társaság elkezdte előadásait, ezzel elindult a folyamatos magyar színházi élet Kolozsváron. Hogy meddig nyúlnak vissza a múltba a magyar színjátszás gyökerei, azt nehéz megállapítani. Feltevések szerint már 1517-ben tartottak kolostorainkban bibliai színjátékokat, és 1530-ból az abrudbányai világi előadások emléke is fennmaradt. A reformáció és az ellenreformáció korának előadásairól bőven van adatunk. Tudunk arról is, hogy 1626-ban, Bethlen Gábor második házassága alkalmával a kolozsvári unitárius kollégium diákjai tartottak ünnepi színi előadást, 1765-ben gróf Bánffy Györgyné házában gróf Kemény Farkas házasságát színdarab előadásával ünnepelték. Nyilván ezek alkalmi előadások voltak, különféle ünnepségeken adtak elő színjátékokat, tehát igazi színházról nem beszélhetünk. Az erdélyi magyar színjátszás elindítása Felvinczi György nevéhez fűződik. I. Lipót császár 1696-ban megadott engedélyből tudunk az első kolozsvári színigazgató működéséről. Úgy tűnik, Felvincziék a főtéri házak padlásereze alatt játszottak, de hogy mit és milyen társulattal, arról nincsenek emlékek.

Előadás a bálteremben

Aranka György volt az első, aki felismerte egy magyarul játszó színtársulat létrehozásának szükségességét, és 1791-ben az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság felállításáról szóló javaslatában az erdélyi országgyűlés elé vitte a magyar színjátszás kérdését: „egy magyar játékszínnek felállítását

A favázás Nyári Színekört Janovics Jenő alakította át kőszínházzá, majd 1961-ben nyerte el jelenlegi arculatát

talán legelő kell tennem azok között az eszközök között, amelyek anyanyelvünk gyarapítására s közönségesítésére szolgálnak. Bizonyos, hogy legfőbb eszköz.” 1792 decemberében aztán a Rhédey-ház báltermében Kótsi Patkó János szájából elhangzott az első magyar szó. Erdemes megemlíteni az első erdélyi magyar színtársulat tagjait, akikhez Kótsi is csatlakozott: Fehér János, Fehér István, Fehér Rozália, Kontz József, Sáska János, Jantsó Pál, Verestói Mihály, Bajkó Terézia, Kis Terézia és Keszegh Terézia. Az úttörő társulatnak kezdetben nem volt állandó játszóhelye, hol a Rhédey-ház báltermében, hol a Pataky-házban vagy a Wesselényi-féle lóistállóban adták elő a darabokat. A vidékről sem feledkeztek el: ameddig a kőszínház megépítésére vártak – ami végül jócskán elhúzódtott –, Kótsiék országjárásba kezdtek: Debrecenben, Nagyváradon, Miskolcon, Marosvásárhelyen, Szegeden léptek fel többek között a Hamlettel. A kolozsvári társulat lassan kinőtte a báltermek, padlásszobák befogadóképességét, Wesselényi Miklós, az erdélyi színjátszás egyik legnagyobb pártolója kőszínházat álmodott a lelkes színészeknek.

Korszerű kőszínház

Az 1810–11. évi diétára Kolozsvármegye már követutasításba iktatta a színházépítés pártolásának ügyét. A Farkas utcai színház homlokzatán, annak ellenére, hogy 1821-ben nyitotta meg kapuit, a következő felirat állt:

→Janovics Jenő a fennmaradás érdekében társulatát a háborús években készített filmjeinek bevételeiből tartotta fenn, illetve igyekezett a magyar kultúra minden jelentős eseményét megünnepelni a színházban.

„Az Erdélyi Nemzeti Magyar Játékszín – 1813.” Az ok egyszerű: 1813-ra ugyanis elkészült minden külső kőművesmunka, és a belső ács munkák is készen voltak. Az állandó pénzhiány miatt az építkezések mégis elhúzódtak 1821-ig, végül a belső munkálatok befejezésére a város adott kölcsönt az építőknek. A Farkas utcai színházban a korabeli tudósítások szerint „a théátrum, hogy illendőleg nézőkkel teli legyen, szorulás nélkül 800 ember kívánatik”, de amikor „nagy hírű játékok vagy opera adatik” akár 1400 lélek is elfért benne.

Katona József Bánk bánja a színház Farkas utcai állandó otthonának avatását köszöntő pályázatra íródott. Ami a bemutatót illeti, a nemesek gőgje közbeszólhatott, hiszen 1821. március 12-én, a színház megnyitóján, amikor először gördült fel a Farkas utcai színház súlyos függőnye, „főrangú műkedvelők adták elő Theodor Körner Zrínyi-drámáját (többször játszott produkciójukat), a címszerepben a fordítóval, Petrichevich Horváth Dániellel, fontos szerepben a gubernátor lányával és vejével”. Az érdekek, a protekció akkor is működött... Másnap, március 13-án lépett fel a hivatásos színtársulat egy eredeti magyar drámával, Szentjóni Szabó

László Mátyás király című „érzékenyjátékával.” Bár Katona művének kolozsvári ősbemutatója nem jött össze, a Bánk bán érdekes módon mégis elkísérte rögös, kiterőkkkel teli útján a kolozsvári színjátszást: a felújított, immár a Kolozsvári Nemzeti Színház nevet viselő Farkas utcai épület Erkelnek Katona művéből írott operájával nyitotta meg kapuit. Utoljára pedig 1906. június 17-én játszotta el ezen a helyen a társulat a Bánk bánt, méghozzá Jászai Mari vendégszereplésével. Ekkora már felépült a Hunyadi téri új nemzeti épülete, és a Farkas utcai színház befejezte pályafutását.

Hunyadi tér

A városi előljáróság ismételt kéréseire válaszolva, a budapesti minisztertanács végül 1903-ban döntött egy új, biztonságosabb színház felépítéséről, anyagiakal azonban nem támogatta a város kezdeményezését. A terv elkészítésével a Fellner és Helmer neves bécsi céget bízták meg. 1906. szeptember 8-án rendezték meg az új színház felavató ünnepségét és az első előadást az új

→A Kolozsvári Állami Magyar Színház ünnepi eseménysorozattal emlékezett meg a 230 éves múltjáról. Az érdeklődők színház történeti sétán vehettek Salat-Zakariás Erzsébet színház történetészt vezetésével.

épületben. A színház építésének egyik irányítója majd igazgatója az Ungváron született Janovics Jenő volt. Az avatási ünnepséget kisebb botrány előzte meg. Történt, hogy az építészvezető és Szeszák Ferenc szobrász elég komolyan összekülönbözött. Janovics Jenő, a színház igazgatója így emlékezik a momentumra: „Az ünnepség békés harmóniáját néhány nap múlva szenvedélyes harc váltotta fel. Híre szárnyalt

annak, hogy a homlokzatra tervezett Wesselényi Miklós-szobrot az építés vezetője, Bohn Alajos úr letiltotta.” Szeszák Ferenc szobrász nyilvánosságra hozta, hogy neki Bohm azzal indokolta a szobor letiltását, hogy Wesselényi egy rebellis egyén volt. Ekkor már városzerte elterjedt a vitának, a kolozsváriak szinte meglincselték Bohm építészvezető urat. A kolozsváriak „osztrák útszéki betyárnak” titulálták az építészvezetőt, és követelték, hogy távolítsák el a színház építésétől. Szeszák nem véletlenül választotta Wesselényit és Jósikát. Előbbi volt a kolozsvári színjátszás mecénása, Kótsi Patkó János támogatója és ösztönzője, nélküle nem létezett volna magyar nyelvű színház. Utóbbit, mint ismeretes, a magyar romantikus regény megeremtőjének tartják, az 1848-as forradalom után részt vett a nemzetgyűlésben, majd bujdosnia kellett.

Költözés a Nyári Színekörbe

Mindössze tizenhárom év telt el a Hunyadi téri színház felavató ünnepségétől, amikor 1919. október 1-i kezdettel a magyar társulatot kikergették a színházból. Előző este, amikor már nyilvánvalóvá vált a költözés ténye, Janovics Jenő társulata, nem kis jelképes célzással, a Hamletet adta elő. A Román Nemzeti Színház még az év december 2-án beköltözött az épületbe. Az új tulajdonosok a magyarokra utaló szinte összes emléket el szerették volna tüntetni a színházból. Egyik „hőstettük” a színház homlokzatán található két Szeszák-szobor ledöntése volt. A Magyar társulattal ruhátár, díszletek és egyéb felszerelések nélkül 1919. október 4-én a sétatéri Nyári Színekörben kezdte el az évadot, egy fűtés és minden technikai felszerelést nélkülöző teremben, és az elkövetkező két évtizedet a magyar társulat itt vészelte át. Janovics a fennmaradás érdekében társulatát a háborús években készített filmjeinek bevételeiből tartotta fenn, illetve igyekezett a magyar kultúra minden jelentős eseményét megünnepelni a színházban.

Janovics jövőbe látó ember volt: amikor megépült a Hunyadi téri színház, úgy tervezte, ott művészi színházat alakít ki, míg a könnyebb műfajú darabokat külön helyszínen szerette volna bemutatni. Így aztán a sétatéri nyári színház deszkaépületét 1908–1910-ben kőszínházzá alakította át. A II. bécsi döntés utáni időszakot kivéve – amikor a társulat visszatérhetett a Hunyadi-téri nemzeti – a kolozsvári társulat ebben a mintegy ezer férőhelyes teátrumban lelt otthonára. Jelentősebbnél jelentősebb előadások születettek az évtizedek folyamán, a magyar színjátszás meghatározó rendezői alkottak itt, és nyugodtan kijelenthetjük: a kolozsvári társulat – történelmi időszaktól függetlenül – mindig is az egyik legerősebb volt Erdélyben.

→Megemlékezés

A Kolozsvári Állami Magyar Színház ünnepi eseménysorozattal emlékezett meg a 230 éves múltjáról. Az érdeklődők színház történeti sétán vehettek részt Salat-Zakariás Erzsébet színház történetészt vezetésével, a séta útvonala a Rhédey-ház – Farkas utca – Házsongárdi temető – Kolozsvári Nemzeti Színház (Hunyadi téri színház) – Kolozsvári Állami Magyar Színház (sétatéri színház) volt. A Farkas utcai kőszínház egykori székhelyén, a jelenlegi Aula Magna épületen megkoszorúzták az emléktáblát. Bemutatták Darvai Nagy Adrienn Szín játék – Rendezte Taub János című könyvét, illetve részt vehettek a Hogy tükröt tartson – Tompa Gábor Hamletjei és az erdélyi reteatralizáció készülő könyvéről szóló előadáson is. Az ünnepi megemlékezés keretében a színház társulata Tamási Áron: Ósvigasztalás (rendező: Béres László) című darabját adta elő.